

ІНТЕРВ'Ю-ПОРТРЕТ

Шановні читачі!

Редколегія збірника започатковує рубрику “Інтерв'ю-портрет”, в якій на вас чекають бесіди з відомими науковцями сучасності.

Студентство вчора й сьогодні: бесіда кандидата пед. наук, доцента А.М. Чернухи з О.Ф. Бондаренком, доктором психол. наук, професором, дійсним членом Національної академії педагогічних наук України (Відділення психології, вікової фізіології та дефектології), завідувачем кафедри психології та педагогіки Київського національного лінгвістичного університету

Олександр Федоровичу, ми з вами тривалий час працюємо в КНЛУ, накопичили деякий досвід, “сын ошибок трудных”, можливо, деякі ілюзії й упередження. Але, хоч як би там було, по-моєму, у нас є певні підстави, щоб винести судження про специфіку сучасного студентства. Ви не проти такої бесіди?

Чого ж мені бути проти? Першу свою лекцію в тодішньому “інязі” я прочитав у грудні 1979 року, у 903-й аудиторії, будучи новоспеченим кандидатом психологічних наук. До речі, на той час я виявився наймолодшим кандидатом наук за цією спеціальністю в Україні. До лекції, а тема була “Уява як психічний процес”, готувався місяць, працював в історичній бібліотеці в Лаврі, в ЦНБ АН УРСР, списав сторінок 30 тексту з посиланнями, цитатами. Пам'ятаю, як хвилювався, вираховував, скільки часу займе виклад матеріалу, якщо частину його надиктовувати, а частину викладати пристойним розмовним стилем. Словом, коли моя шпаргалка на 30 сторінок дійшла кінця, а до завершення лекції залишалось ще хвилин десять-п'ятнадцять, я відчув, як огидний липкий страх виповз звідкись з-під комірця і почав хапати за горло. Там же аудиторія амфітеатром, пар двісті очей дивляться на тебе, ще й записують дещо...

І як ви вчинили?

Згадав, що повторення – мати учіння, і почав ставити запитання на розуміння й загальне орієнтування. Зараз ось сплило перед очима – і серце забилося. Я досі, коли заходжу в 903-ю, згадую ті відчуття, хоча минуло стільки років...

А як Ви тоді сприймали студентів, і якими вони були насправді?

Ви знаєте, я сприймав їх, та вони й насправді були тоді, я думаю, досить інтелектуальними. Адже “іняз” – це філологічний ВНЗ. Причому ВНЗ, в якому студенти не просто вивчають мову, а ознайомлюються з іноземною літературою і культурою. Імена Фолкнера, Хемінгуея, Ремарка, Івліна Во, Сент-Екзюпері, Уомуно, Лорки, Гертруди Стайн, Габріеля Маркеса, братів Манн, Олдінгтона, Селінджера звучали тоді, як чарівна музика. А Тенесі Вільямс з його “Трамваєм Бажання”, а п'єси “Young angry men”? А поезія Уолта Уітмена? А Сартр, Камю, Беккет, Герман Гессе? Ці імена, ці тексти, що читалися й обговорювались, як я тепер розумію, а тоді здогадувався, слугували певним розпізнавальним паролем належності до колегії авгурів. Бачте, я взагалі – продукт студентських і аспірантських гуртожитків. Я в них прожив 10 років. Пам'ятаю одну вечірку в дружній компанії. Як дівчина, студентка, за чашкою чаю висловилася в дусі того, що її подружка познайомила з хлопцем з “політесу”, так він навіть не чув, хто такий Івлін Во або Джон Осборн... У тому контексті “не знає” сприймалося як “не людина”...

Що ще пригадується?

Пригадується СТЕМ – студентський театр естрадних мініатюр. Студенти ставили п'єси, скетчі. Я також брав посильну участь, хоча, чесно кажучи, особливого акторського запалу у мене не було. Скажу відверто, коли я бачу зараз оголошення про конкурс на звання “місс” або “містера”, в мене стискається серце. Краще б уже був конкурс музикальних ансамблів, або гуртів, як тепер прийнято висловлюватися...

А чому так?

“А чому власне” чи просто чому?

Просто чому.

Ви знаєте, Анатолію Максимовичу, мені здається принизливим – демонструвати дефіле або параметри екстер’єру, якщо ти не працівник індустрії моди. Я б віддав перевагу конкурсам перекладачів, учителів або шкільних психологів... Все ж таки у нас не театральний ВНЗ, і навіть не Університет мистецтв.

Загалом, Олександр Федоровичу, у Вас немає поганих спогадів про тих студентів, так я розумію?

Ну, так однозначно я б не сказав. Просто зараз прийнято скаржитись на минуле. А я не прихильник чорно-білої картини світу. Світ складається не з двох кольорів. Він багатоголосий і різнобарвний. Ледачі студенти були й тоді. Були й безвідповідальні. Ось один четвертокурсник попросив у мене грошей в борг, пообіцяв повернути до Нового року, минуло вже років тридцять... Тільки не подумайте, що я дріб’язковий. Просто додаю поліфонію (*посміхається*).

А сьогоднішні студенти як Вам? І, до речі, чи Ви знаєте, що вони самі про себе думають?

Анатолію Максимовичу, до речі, – дуже цікаво!

Я попросив студентів написати невеличке есе на тему “Сучасний студент – який він?”. Так вони написали, що вони відкриті до змін, не бояться ніяких перешкод. Це ж добре, що вони себе так сприймають.

Я, безумовно, підтримую цей оптимізм. Правда, вважав би незайвим уточнити, що слово “зміни” належить до таких слововживань, які психологи називають номіналізаціями. Тобто це слово, сенс якого завжди необхідно конкретизувати, тому що люди підсвідомо завжди приписують йому позитивне значення. А це далеко не завжди так. Проста аналогія: хвороба – це також зміни, а невиліковна – просто кардинальні... Але повернімося до Вашого першого запитання. Так от, щодо мого бачення сьогоднішніх студентів. По-перше, особисті уявлення, звичайно ж, однобічні й неповні. А, по-друге, є й об’єктивовані роботи, виконані на підставі оглядів і досліджень сучасного студентства. Я можу спиратися на них.

А що, є такі?

Є, щоправда, і дуже нудні, і більш цікаві.

А нудні – це які?

Нудні – це ті, де казенними словами описуються загальні положення, що стосуються цього вікового періоду, тобто так званої “пізньої юності”. Чесно кажучи, навіть згадувати не хочеться. Нудить одразу ж: ні розуму, ні серцю. Там і про особистість студента, і про адаптацію, і про виховну роботу. Загалом, традиційна систематизована маячня. Таке враження, що ці тексти продукують автори, які студентів, крім як з кафедри, ніколи й ніде не бачили, і з жодним ні разу не розмовляли.

А цікаві?

Це роботи, які ґрунтуються на реальних опитуваннях, спостереженнях, дослідженнях, підкріплених статистикою.

Можете назвати?

Дослідження Лариси Добровольської з Мелітопольського університету, Віри Арбеніної, Анастасії Куразаєвої, Олександра Голікова і Олександра Дейнеко з Харківського університету, матеріали міжнародної конференції Переяслав-Хмельницького університету, багато інших матеріалів.

І яка картина вимальовується? І чи збігається ця картина з вашим баченням ситуації і сучасного студентства в ній?

Непросто все це узагальнити. Можна, я почну з моїх вражень, а потім додам результати досліджень? Або краще б навпаки?

Може, з вражень буде свіжіше? Адже вони у нас спільні.

Спробуймо. Що впадає в очі – це кількість смартфонів у студентів і кількість голів у навушниках. Можна відверто? Скільки я чув – у ліфті, в черзі в їдальні – з навушників доносяться якісь божевільні звуки, а бідні Viber чи Telegramm у смартфонах перевантажені аж ніяк не науковою інформацією.

Так, може, молоді люди слова іноземні слухають і запам'ятовують?

Може, й слухають, може, й запам'ятовують. Але, наскільки я можу судити, виходячи з мого досвіду, книжок вони практично не читають. І, мені здається, культура читання у них повністю втрачена.

Тут не можу не погодитися. У чому ж проблема? У ЗНО?

Якщо відповідати політкоректно, то в ЗНО, яке, можливо, й знизило рівень корупції, але яке абсолютно не придатне як інструмент оцінювання й атестації знань. Якщо не політкоректно, то, на мій погляд, проблема в тому, що наш соціум виявився не готовий до інтелектуального самозахисту у світі вічної конкуренції й боротьби... Адже інтелект – це синтез волі, розуму й етичності. Чого не вистачило – розуму, совісті або волі? Коли-небудь, можливо, у цьому розберуться історики. Якщо ми виживемо. Якщо нам вижити не судилося, то чужі історики з цим розбиратися не будуть.

Що ще впадає в очі?

Грошове питання. Або, іншими словами, соціальна вразливість студентства. На мій погляд, платна вища освіта – це така сама ганьба країни, як і її 800 університетів. Оскільки структура освіти аж ніяк не відповідає структурі виробничих сил країни, то й студентство здебільшого таке саме фейкове, як і половина цих “університетів”. Якщо до цього додати тих “докторів всіляких наук”, яких поспіхом виготовили для цих незліченних університетів, питання про сучасне наше студентство плавно перетікає в питання про якість сучасної вищої освіти.

А наші студенти?

Наші студенти перебувають у дещо привілейованому становищі, оскільки для них широко відкриті перспективи на Далекому і Близькому Сході. Але, бачте, якщо студент вступає до Університету іноземних мов з таємною думкою вивчити мову, щоб виїхати за кордон, то якою є соціальна значущість такого студента для країни? Адже ідеологія так званої “успішності”, тобто вміння заробляти – хіба це ідеологія служіння суспільству й країні? Здається, ми безпорадні в питаннях соціальних ідеалів. А якщо немає соціальних ідеалів, що не зводяться до споживчого кошика, тоді якими є справжні ресурси і важелі розвитку особистості студента?

Так, а що ж говорять дослідження?

Дослідження з серйозною статистичною базою, зокрема тих авторів, імена яких я згадував, свідчать про те, що в наразі українське студентство, як і весь стражденний соціум, перебуває під пресом занепаду вітчизняних наукових шкіл, проблем бідності, вимушеної інтелектуальної й економічної еміграції, деформації соціальної й культурної ідентичності, спотворених етичних цінностей, метушливого пошуку життєвих компромісів в умовах відсутності чітких життєвих перспектив і ідеалів. Як влучно висловився славетний американський психолог Еріх Фром, ринкова економіка передбачає лише два типи людини: ти чи споживач, чи торговець. Я й побоююсь, що наші люди так і не зрозуміли, що таке “ринкова економіка”, і чому це не прогрес, а соціальна патологія.

А чому?

Тому що насправді це не економіка, а хрематистика, коли предметом куплі – продажу стає абсолютно все, чого в нормальному суспільстві бути аж ніяк не може. “Абсолютно все” – це патологія суспільства. “Сон розуму породжує потвор”, хіба не так? Ще я побоююся, що не тільки студенти, а й переважна більшість працівників вищої школи і поняття не мають про Трансгуманістичну декларацію, опубліковану в 2002 році, відповідно до якої у всесвітньому

масштабі руйнується класична вища освіта, залишаючись такою тільки для представників панівних угруповань, а з інших виготовляючи так званих “носіїв компетенцій”, тобто підвид фахівців з обмеженою самосвідомістю, функція яких – виконувати вузький спектр обов'язків з обслуговування собі подібних. Ця катастрофічна сепарація “вершків” від болонської “сироватки” означає фактичне відокремлення обраних від тих, для кого було винайдено генномодифіковані продукти, дистанційне ерзац-навчання і соціальні мережі. Зважте, що найкращі й найпривілейованіші університети світу і знати не хочуть про Болонську декларацію.

Так. Але ми не можемо завершити нашу розмову на сумній ноті. Адже впадати у відчай – гріх. На що нам сподіватися? У чому світлі моменти?

Світлі в тому, що кожен рік я особисто зустрічаю студентів, які несуть в собі кращі риси нашого студентства, яким я його знаю ось уже скоро півстоліття (на перший курс університету я вступив 1968 року). Це жага знань, працьовитість, допитливість, критичне ставлення до будь-якої пропаганди і вміння розрізняти теорію і концепцію. Ці молоді люди запитують, що або кого почитати, аби не опинитися у ролі безпорадної овечки в черговій отарі, чабани якої й самі не розуміють, куди вони її женуть. Вони не кажуть “робота”. Вони кажуть “спеціальність”. У них немає відчуття, що “звідси треба валити”. Навпаки, вони несуть у собі дух належності до рідної землі і культури і з недовірою сприймають гасла заїжджих “благодійників”. У мене таке враження, що вони інстинктивно відчувають різницю між особистістю і соціальним індивідом. Мене гріє і в мене вселяє надію цей вічний дух справжнього студентства. Я пізнаю в них себе. Я вірю в них.